

CHỦ ĐỀ: HÁT VĂN Ở NINH BÌNH (3 tiết)

I. MỤC TIÊU

1. Năng lực:

- **Năng lực chung:** Năng lực tự học, giải quyết vấn đề, hợp tác, đánh giá và tự đánh giá.
- **Năng lực chuyên biệt:**
 - Trình bày được những nét chính về nguồn gốc và quá trình phát triển của nghệ thuật hát văn.
 - Trình bày được một số nét chính về làn điệu, nội dung, hình thức hát văn và nhạc cụ tiêu biểu được sử dụng đệm cho hát văn.
 - Trình bày được một số nét chính về sinh hoạt hát Văn ở Ninh Bình

2. Phẩm chất :

Qua bài học tìm hiểu nghệ thuật hát Văn giáo dục các em tình yêu quê hương, đất nước, tự hào về văn hóa dân gian Việt Nam; học sinh biết là một số công việc: sưu tầm ảnh, video, tập hát, viết bài cảm nhận...bồi dưỡng cho học sinh tình cảm, thái độ trân trọng với nghệ thuật Văn; hình thành ý thức giữ gìn, phát huy văn hóa dân tộc.

II. THIẾT BỊ DẠY HỌC VÀ HỌC LIỆU

1. Chuẩn bị của giáo viên

- Sách giáo khoa, tài liệu giới thiệu về nghệ thuật hát Văn
- Hình ảnh minh họa về nghệ thuật hát văn, một số nhạc cụ cho HS quan sát tìm hiểu: Đàn nguyệt, phách, cảnh...
- video một số trích đoạn hát văn *Cô đội thượng ngàn, hát văn thờ, văn đặt lời mới về Ninh Bình.*

2. Chuẩn bị của HS

- Vở ghi bài
- Thanh phách, trống con
- Sưu tầm tài liệu giới thiệu về nghệ thuật hát văn;
- Các nhóm sưu tầm, kể tên một số CLB hát văn tại Ninh Bình

III- TIẾN TRÌNH DẠY HỌC

HOẠT ĐỘNG 1: KHỞI ĐỘNG

1. Mục tiêu:

- Tạo không khí vui tươi, phấn khởi cho học sinh trước khi bước vào giờ học.
- Kích thích sự tò mò, gợi mở hướng tới nội dung bài học mới.
- Rèn luyện kỹ năng hợp tác.

2. Tổ chức thực hiện

Hoạt động của GV và HS	Nội dung cần đạt
- GV trình chiếu một hình ảnh 1 trong tài liệu, HS quan sát và trả lời các câu hỏi: - <i>Em hãy cho biết khi thực hành diễn xướng hát Văn các nghệ nhân, nghệ sĩ thương mang những trang phục, đạo cụ gì?</i> - HS quan sát và tham gia trả lời - GV nhận xét, dẫn dắt vào bài mới <i>Các em thân mến! Cùng với nghệ thuật hát Chèo và</i>	

hát Xẩm. Đã từ lâu nghệ thuật hát Văn đã trở thành món ăn tinh thần không thể thiếu trong đời sống của chúng ta. Những giá trị mà hát văn mang lại không chỉ riêng về lĩnh vực nghệ thuật mà nó còn góp phần làm phong phú cho đời sống văn hóa tinh thần của nhân dân ta qua bao đời nay và tô điểm thêm những nét đẹp trong kho tàng văn hóa dân gian.

Để giúp các em có thêm hiểu biết về nghệ thuật hát văn và sự lưu giữ bảo tồn hát văn trên quê hương Ninh Bình; trong tiết học hôm nay cô cùng các em tìm hiểu chủ đề “ hát văn ở Ninh Bình”

HOẠT ĐỘNG 2: HÌNH THÀNH KIẾN THỨC

1. Mục tiêu:

- HS biết thế nào là hát văn?
- Lịch sử ra đời của nghệ thuật hát văn.
- Nội dung, làn điệu và nhạc cụ sử dụng trong hát Văn
- HS biết được thành tựu của hát văn ở Ninh Bình trong giai đoạn hiện nay và tên tuổi một số nghệ nhân có nhiều đóng góp cho nghệ thuật hát văn.

2. Tổ chức thực hiện

- HS trình bày hiểu biết của mình về hát văn, lịch sử và đặc điểm của nghệ thuật hát văn thông qua phần chuẩn bị ở nhà.
- HS nêu các hình thức, kể tên các làn điệu chủ yếu trong nghệ thuật hát văn
- Kể tên các nhạc cụ sử dụng trong nghệ thuật hát văn
- Xem trích đoạn video về hát văn.
- GV chốt kiến thức bài học.

Hoạt động của GV và HS	Nội dung cần đạt
TIẾT 1 ? GV chiếu 1 đoạn video clip, HS theo dõi và phân tích thông tin - Sau khi nghe xong trình bày hiểu biết của mình để làm rõ những nội dung: ? Em hiểu nghệ thuật hát văn là gì ? Hát Văn có nguồn gốc từ đâu ? Em hãy nêu một số trung tâm về hát văn ở nước ta. - GV trình chiếu một số trích đoạn video minh họa	1. Nguồn gốc và quá trình phát triển của nghệ thuật hát văn a. Hát văn là gì? - Là một thể loại âm nhạc truyền thống đặc sắc gắn với nghi thức hầu đồng trong tín ngưỡng thờ mẫu và thờ Đức Thánh Vương Trần Hưng Đạo. b. Nguồn gốc và quá trình phát triển của nghệ thuật hát văn - Hát văn hình thành từ thế kỷ XIII ở vùng Đồng Bằng Bắc Bộ phát triển mạnh từ thế kỷ XV và đạt đỉnh cao thịnh vượng vào cuối thế kỷ XIX- đầu thế kỷ XX. - Bên cạnh Hà Nam, Nam Định; Ninh Bình được coi là một trong những trung

KẾ HOẠCH BÀI DẠY GIÁO DỤC ĐỊA PHƯƠNG 8- NỘI DUNG ÂM NHẠC

	tâm hát văn. - Năm 2016 hát văn là bộ phận của “thực hành tín ngưỡng thờ mẫu Tam Phủ của người Việt” mà hát văn là một bộ phận trong đó được ghi danh là Di sản văn hoá phi vật thể đại diện của nhân loại.
GV điều khiển HS thảo luận hình thức cặp đôi - <i>Hát văn thường có những nội dung gì?</i> - <i>Hãy nêu tên những làn điệu chính trong hát văn</i> - <i>Hãy nêu đặc điểm của các hình thức hát văn</i> - HS trả lời các câu hỏi, - GV nhận xét bổ sung và cung cấp thêm một số thông tin : Trong hát Văn, người hát được gọi là cung văn (công văn), đa số các làn điệu thường sử dụng nhịp ngoại, tạo cảm giác mông lung, huyền ảo cho người nghe/xem. Hát văn có khoảng 30 làn điệu, thường gọi là <i>điệu</i> hay <i>giọng</i>. Một số điệu chính như: Bỉ, Miếu, Thông, Phú, Kiều Dương, Dọc, Cờn (có nhiều loại Cờn) , Xá (có nhiều loại Xá)... Cụ thể: - Bỉ là một làn điệu trong hát Văn được hát trên thể thơ thất ngôn tứ tuyệt hoặc thất ngôn bát cú. Điệu Bỉ chỉ có trong hát văn thờ, không có trong hát văn hầu đồng. Bỉ được lấy theo dây lệch, nhịp theo lối dồn phách. - Miếu là một làn điệu trong hát Văn, là lối hát rất nghiêm trang, đỉnh đặc, chỉ được dùng trong hát thi và hát thờ, không bao giờ được dùng trong văn hầu đồng. Miếu được lấy theo dây lệch, nhịp đôi. - Phú là một làn điệu trong hát Văn dành riêng cho hát văn thờ, lấy theo dây lệch, nhịp 3, nhịp 2 tùy loại Phú. - Thông là một làn điệu trong hát Văn, chỉ dành riêng cho văn thờ và văn thi, được lấy theo dây bằng, nhịp ba.	2. Nội dung, làn điệu và hình thức hát văn. a. Nội dung Về nội dung: hát văn sử dụng các thể thơ như lục bát, song thất lục bát, nhất bát, song thất, hát nói... Lời ca trong hát văn thường có nội dung miêu tả cảnh thiên nhiên tươi đẹp, ca ngợi công đức, kể sự tích các Thánh, thể hiện lòng thành kính với thần linh ở mọi miền rừng núi, đất, trời, sông, biển Việt Nam... b. Làn điệu Về làn điệu: Hát chầu văn sử dụng nhiều làn điệu như: Bỉ, Miếu, Phú, Thông, Văn, Dọc, Cờn, Xá...

- Văn là một làn điệu trong hát Văn lấy theo dây bằng, nhịp đôi, hát theo lối song thất lục bát, hát theo lối vay trả (vay của câu trước thì trả lại trong câu sau). - Dọc là một làn điệu trong hát Văn lấy theo dây bằng, nhịp đôi, hát theo lối song thất - lục bát và hát theo nguyên tắc vay trả. - Còn là một làn điệu trong hát Văn dùng để ca ngợi sắc đẹp các vị nữ thần. Còn được lấy theo dây lệch, nhịp đôi. Có thể hát theo dây bằng, nhưng hầu hết là hát kiểu dây lệch (biến hóa). - Xá là một trong những điệu hát quan trọng nhất khi hát văn hầu bóng (cùng với Còn, Dọc, Phú nói). Điệu Xá đặc trưng cho các giá nữ thần miền thượng. * Hát Văn trong tín ngưỡng thờ Mẫu, Tam Phủ- Tứ Phủ gọi là hát Châu Văn, để hát Văn có thể phù hợp với sự xuất hiện của nhiều vị thần linh có thứ bậc, xuất xứ và điệu bộ khác nhau, người ta chia ra làm các hàng các bậc khác nhau, mỗi nhân vật thuộc cấp bậc có những đặc điểm chung, điểm riêng dựa vào đó người ta có thể nhận biết trang phục đó là của vị nào. Đây cũng là một trong những nét đặc trưng nổi bật độc đáo trong nghệ thuật biểu diễn hát Châu văn. Ví dụ: Đối với hàng Thiên phủ thường thì trang phục sẽ có màu đỏ, Nhạc phủ màu xanh, Thoải phủ màu trắng.... Ngoài ra, hát văn còn tiếp nhận thêm nhiều làn điệu từ các thể loại âm nhạc truyền thống khác như: hát nói trong ca trù, hát then, hò Huế, cải lương,... làm cho hát văn luôn có sức sống với người Việt Nam ở khắp đất nước. - GV giới thiệu một số trích đoạn hát văn với những làn điệu quen thuộc, trình bày một trong những làn điệu đó <i>VD: Cô đội thượng ngàn, hát văn thờ, văn đặt lời mới về Ninh Bình</i>	c. Hình thức - Hát thờ, hát hầu, là các hình thức hát phục vụ hầu đồng, lên đồng. - Hát văn nơi cửa đền, cửa đình, thường gặp tại các đền phủ trong những ngày đầu xuân, ngày lễ hội với nội dung ca ngợi các vị thánh hoặc hoặc hát theo yêu cầu của khách hành hương. - Ngoài ra, một số điệu của hát văn được tách khỏi ý nghĩa tín ngưỡng với nội dung ca ngợi cảnh vật, con người phục vụ đời sống văn hoá đời thường của người dân quê hương Ninh Bình .
TIẾT 2	3. Nhạc cụ trong hát văn

Thảo luận nhóm: - GV chuẩn bị một số nhạc cụ cơ bản trong hát văn: đàn nguyệt, phách, cảnh, trống ban...phân công các nhóm quan sát cấu tạo, tập cách sử dụng, thảo luận vai trò trong đệm hát văn và đại diện báo cáo. GV nhận xét và chốt kiến thức: - Một dàn nhạc cơ bản trong hát văn gồm đàn nguyệt trống chầu, phách, cảnh,... - Đàn nguyệt là nhạc cụ chính không thể thiếu, mang tính dẫn dắt trong cả dàn âm - Nhạc đệm cho hát văn có thể còn có thêm âm sắc của một số nhạc cụ khác như trống cái, đàn nhị, đàn tranh, đàn bầu, sáo, thanh la,... - GV cho HS nghe một số trích đoạn hát qua video	- Đàn nguyệt - Trống - Phách, cảnh - Đàn tranh, sáo...
- GV gọi đại diện 2 nhóm báo cáo, trình bày: Về các hoạt động sinh hoạt hát văn ở NB và các thành tựu, nghệ nhân... - <i>Ninh Bình thường có những sinh hoạt hát văn truyền thống ở đâu, vào thời gian nào?</i> - <i>Hãy nêu một số thành tích về hát văn mà Ninh Bình đã đạt được.</i> - <i>Hãy kể tên một số nghệ nhân, nghệ sĩ hát văn ở Ninh Bình.</i> GV nhận xét, chốt kiến thức: Năm 1993, tại <i>Liên hoan các trích đoạn chèo hay toàn quốc</i> tổ chức tại Ninh Bình, tiết mục “Ba giá đồng” lần đầu được đưa lên sân khấu và đã được đông đảo khán giả hưởng ứng nồng nhiệt. Năm 2021, Trung tâm Văn hoá tỉnh Ninh Bình tham gia cuộc thi <i>Liên hoan hát văn, hát chầu văn toàn quốc</i> tại đền Chân Suối, xã Hồ Sơn, huyện Tam Đảo, tỉnh Vĩnh Phúc dành giải A cho tiết mục <i>Giá hầu đồng Quan Hoàng Mười</i>, giải B cho tiết mục hát văn <i>Tràng An hang động trữ tình</i>.... - GV biểu diễn hoặc cho HS nghe qua video trích đoạn hát văn : <i>Tràng an hang động trữ tình, Cô đôi thượng ngàn</i>... - trích đoạn 1 số làn điệu hát văn đặt lời mới về	4. Sinh hoạt hát văn ở Ninh Bình - Ninh Bình là vùng đất có nhiều đền, phủ, miếu, điện thờ Mẫu ở Tam Điệp, Gia Viễn, Nho Quan, Hoa Lư, Yên Mô. - Nhiều nghệ nhân, nghệ sĩ giỏi tiếp tục hội tụ đóng góp cho nghệ thuật hát văn tỉnh nhà như: nhạc công Đào Trung Kiên, nghệ nhân Trần Thị Liễu, Nghệ sĩ nhân dân Mai Thuỷ, nghệ nhân Phạm Ngọc Giới...

Ninh Bình. <i>Thăm lại Cố Đô Ninh Bình, Ninh Bình đẹp khúc văn ca...</i> - GV đặt câu hỏi: Ninh Bình đã có những giải pháp gì để giữ gìn và phát huy nghệ thuật hát văn trong giai đoạn hiện nay? (<i>phát triển các CLB, các phong trào nghệ thuật từ quần chúng đến chuyên nghiệp</i>) CLB hát văn Tam Điệp, Yên Mô, Yên Khánh... - GV giao bài tập cho các nhóm chuẩn bị cho tiết 3 báo cáo. 1. Tập chơi một loại nhạc cụ sử dụng trong nghệ thuật hát văn (nếu có nhạc cụ) 2. Viết một bài thu hoạch từ 150 – 200 từ, tổng hợp kiến thức về nghệ thuật hát Văn mà em đã được học. 3. Cùng bạn tập một điệu hát văn về quê hương Ninh Bình, biểu diễn cùng cô giáo và các bạn. (đối với lớp có năng khiếu)	
--	--

- TIẾT 3

3. Hoạt động 3: Luyện tập – Vận dụng

a. Mục tiêu: HS vận dụng hiểu biết về bài học có thể làm theo một số yêu cầu của GV.

b. Nội dung: GV nêu vấn đề, gợi ý HS thực hiện.

c. Tổ chức thực hiện

HS lựa chọn một trong số những yêu cầu sau để thực hiện:

1. Tập chơi một loại nhạc cụ sử dụng trong nghệ thuật hát văn (nếu có nhạc cụ)
2. Viết một bài thu hoạch từ 150 – 200 từ, tổng hợp kiến thức về nghệ thuật hát Văn mà em đã được học.
3. Cùng bạn tập một điệu hát văn về quê hương Ninh Bình, biểu diễn cùng cô giáo và các bạn. (đối với lớp có năng khiếu)

- Gv cho HS từng nhóm báo cáo sản phẩm của nhóm mình đã chuẩn bị.

- HS các nhóm nhận xét trao đổi bổ xung thêm thông tin (nếu có)

- GV nhận xét động viên khuyến khích sự chuẩn bị của các nhóm.

- GV mở bài *Cô đôi thượng ngàn (karaoke)* cô trò cùng hát(có thể kết hợp vận động, gõ đệm)

TỔNG KẾT CHỦ ĐỀ HÁT VĂN

- GV yêu cầu HS nhắc lại những nội dung chính cần ghi nhớ

- HS chia sẻ cảm nhận của bản thân sau khi nghe các trích đoạn các làn điệu hát Văn tiêu biểu.

*** Rút kinh nghiệm:**

.....

.....

KẾ HOẠCH BÀI DẠY GIÁO DỤC ĐỊA PHƯƠNG 8- NỘI DUNG ÂM NHẠC

Ký duyệt của chuyên môn nhà trường

Người soạn

Ngô Thị Loan